

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב י ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושבע

לשאלת החזרות

ויקהל-פקודו (תשכ"ח)

עיינו גם גליון פקודי תש"ו.

א. רמב"ן ל"ה ה' ד"ה יביאה את תרומת ה'... והנה משה הוצרך לספר לכל העד הכל המלאכה שצוה אותו ה', כדי להודיע להם שצריכים להביא נדבה רבה, כי המלאכה גדולה, ולכן ספר להם (ל"ה י"א והלאה) "את המשכן את אהליו ואת מכסהו, את קרסיו... כלן, הזכירו על דרך הכלל. ומעם: את המשכן, את הארון, את השלחן וכל הנזכרים בה"א הידיעה, כאומר: את המשכן ואת הכלים אשר נגיד לחכמים העושים במלאכה בפרטן ובשעורן, כי עתה לכל העדה לא יגידם אלא בשמותם בכלל.

רמב"ן ל"ו ח' ד"ה ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן עשר יריעות: הנה החזיר בתורה מלאת המשכן חמש פעמים כי יזכור את כלם בצוה בפרט ובכלל: תחילה (בפ' תרומה) אמר: ועשית כך ועשית כך, ואחרי כן הזכיר כלם בדרך כלל (ל"א ו') "ועשו את כל אשר צויתוך את אלהי מועד, ואת הארון... עד (ל"א י"א) "ככל אשר צויתוך יעשו". והסעם בזה, שצוה ה' למשה שיגיד לבצלאל ואהליאב ולכל החכמים המלאכה בכללה, ואח"כ יקרבו אליה לעשותה, כי לא יכשרו למלאכה הקודש עד שישמעו כל המלאכה ויבינו אותה ויקבלו עליהם שידעו להשלימה.

ובשעת המעשה הזכיר אותם תחילה בדרך הכלל ואמר (ל"ה י') "ויבואו ויעשו את כל אשר צוה ה': את המשכן, את אהליו, ואת מכסהו...". וחסר מכאן פרט אחד, כי בודאי הוצרך משה לאמר אל החכמים העושים מלאכה: "עשו המשכן עשו יריעות, אורך היריעה כך ורוחב כך" וכן בכל המלאכה (= וכן צריך היה למסור להם פרטי העשיה בכל מלאכה המשכן כפי שאמר לו בצו בפ' תרומה), ולא הזכיר הכתוב זה (= השמיט את הפרוט במקום זה) כי בידוע שאמר להם הכל כסדר אחרי שעשו כן כל דבר ודבר.

והסעם בזה (= הסעם שכאן אין פרוט), כי לא הוצרך משה לפרוט להם כי המעשה דבר בדבר כאשר הוזכר בצוה ובמעשה, אבל קצרו להם, כאלו אמר, שיעשו משכן בעשר יריעות, חמש כנגד חמש, והם הבינו כי יעשו לולאות מקבילות וקרסי זהב, וכיוצא בזה בכל המלאכה הקצרה רמז להם (משה) הענין, והם הבינו הכל, על כן לא האריך בפרט הזה. ירמוז הכתוב חכמתם ובינתם וטוב השכל שבהם. ואחרי כן (ל"ו ח') החזיר המלאכה כולה בדרך הפרט הראשון "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן... (שם י"ד) "ויעשו יריעות עזים" (שם כ') "ויעשו את הקרשים" וג'. והיה מספיק בכל הענין שיאמר "ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו" "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו אותה ויברך אותם משה" (שמות ל"ט מ"ג), אבל רצה לומר, כי משה אל כל עדת בני ישראל והחכמים שם כל המלאכה בכלל, כי נתכוין בזה שיתנדבו העם כדי העבודה למלאכה הגדולה, ובעבור שישמעו החכמים וידעו, אם יקבלו לעשותה כאשר נצטווה.

ואחרי כן הזכיר בפרט המעשה להגיד שעשו כל החכמים במשכן. זהו שאמר: (ל"ו ח') "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן עשר יריעות... ואמר (ל"ו י"ד) "ויעשו יריעות עזים... (ל"ו כ"ג) "ויעשו את הקרשים" ירצה לומר: ויעשו כל חכם לב יריעות עזים, ויעשו כל חכם לב את הקרשים וכו'. - והזכיר בארון (ל"ז א') "ויעשו בצלאל את הארון", להגיד כי האומן הגדול שבהם הוא שעשה לבדו הארון. והסעם בעבור שהוא מלא רוח אלוקים בחכמה בתבונה ובדעת (עיינו שמות ל"א ג'), שיתבונן בו ויעשנו בכונה הרצויה, כי אין במעשהו אומנות גדולה, אבל יש שם מלאכות שצריכות לאומנות יתירה ממנו. וחזר ואמר סתם (ל"ז י') "ויעשו את השולחן", (ל"ז י"ז) "ויעשו את המנורה".

ועל דעת ר' אברהם ירמוז אל בצלאל שעשה כל כלי הקדש, ואין כן דעתי, שגם בחצר המשכן אמר כן. אבל הוא חוזר אל כל חכם לב כאשר אמר במשכן.

ואחר שהשלים כלל ופרט במעשה, הזכיר ההבאה אל משה בדרך הכלל, ואמר (ל"ט ל"ג) "ויביאו את המשכן אל משה: את האהל ואת כל כליו, קרשיו, קרשיו, בריחיו..." להגיד חכמתם שהביאו אליו הכל כסדר, כי לא הביא אחד מהם מלאכתו לפניו עד שנשלמה כל המלאכה, כאשר אמר (= בפסוק שלפני ההבאה, ל"ט ל"ב) "ותכל כל עבודת משכן אהל מועד". ואחרי שנשלמה נאספו כלם והראו אותה אליו כסדר: אמרו תחילה: "רבנו, הנה האהל והנה כליו". ואחרי כן: "הנה הארון והנה בדיו". וכן הכל...

והנה לא הזכיר במשכן וכל כליו "כאשר צוה ה' את משה" אבל באלה הפקודים בבגדי כהונה יזכיר כן בכל דבר ודבר. והטעם, כי כלל מלאכת המשכן בפסוק שאמר בסוף (שמות ל"ה כ"ב) "ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה". ואולי היה זה מפני שנוי הסדר כמו שהזכירו רבותינו

ועל הכלל: כל זה דרך חיבה ודרך מעלה לומר, כי חפץ ה' במלאכה ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה; כענין מה שאמר במדרש (בראשית רבה ח"י ש"ה ס' י"א) "יפה שיחת עבדי בחי אבות לפני הקב"ה מתורתם של בנים, שהרי פרשת אליעזר שנים ושלשה דפים היא" (וסוף המאמר שם: והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא רבוי המקרא. כונת המאמר: ולעומת זה יש ענינים שהם גופי תורה ולא נאמרו בתורה במפורש ובמפורט אלא רק ברמז לשוני קל.)

1. מהי השאלה העיקרית שעוסק הרמב"ן בה בדבריו אלה?
2. מה הן חמש הפעמים אשר לדעת הרמב"ן חוזר מעשה המשכן בתורה?
3. בזה ויעשו כל חכמי לב בפסקה השניה פותח הרמב"ן "והטעם בזה שצוה ה' למשה" למה יתכן באמרו "בזה"?
4. × במה עקבי הרמב"ן בשיטת פרשנותו בדבריו בקטע הפותח "ובשעת מעשה הזכיר אותם" עד "כל דבר ודבר"?
5. מהי הקושיה שאותה מישב הרמב"ן בקטע הפותח "ואחרי כן הזכיר בפרט המעשה להגיד שעשו..." עד "אל כל חכם לב כאשר אמר במשכן"?
6. מהי המחלוקת שבינו ובין הראב"ע בקטע זה?
7. מהו הקשי המיושב בדברי הרמב"ן החל מן "והנה לא הזכיר במשכן וכל כליו..." עד "כמו שהזכירו רבותינו", ומה ההבדל בין שתי תשובותיו הנחנות בקטע זה.
8. ×× הסבר את דבריו "מפני שנוי הסדר" לאיזה שנוי יכוון?
9. ×× השווה את דברי הרמב"ן האחרונים (החל מן "ועל הכלל") לדבריו שמות א' א' "מעם ואלה שמות". מהו הקשי המשותף למקום ההוא ולמקומנו ומדוע דוחה הוא שם את התשובה הניתנת על ידו כאן?
9. הרמב"ן משוב בסוף דבריו את ענינו לפרשת אליעזר. הסבר במה שונה החזרה שם מן החזרה בפרשנותינו?

ב. רלב"ג (בסוף פרושו לפרשת פקודי)

ראוי שנענין בהתרת ספק עמוק יקרה בזה הספור וברבים מספורי התורה: וזה שהוא ראוי בתורה מצד שלמותה שלא יהיה בדבריה כפל ומותר, ואנחנו רואים בזה המקום הכפל בלתי צריך אליו. יהיה די בשיאמר "ויעש בצלאל בן אורי בן חור את כל מלאכת המשכן כאשר צוה ה' את משה ואתו אהליאב בן אחיסמך..."!

וכבר מצאנו כמו זה ההכפל במקומות רבים מן התורה ולא מצאנו עד היום בזה סבה כוללת מספקת. ואפשר שנאמר, שכבר היה מנהג האנשים ההם בזמן מתן תורה שיהיו ספוריהם בזה האופן. והנביא אמנם ידבר לפי המנהג.

או נאמר כי מפני שקצרה התורה במקומות רבים העמוקים, האריכה זה האריכות במקומות האחרים אשר האריכות בהם בלתי מזיק, כדי שלא נחשוב, כי הקצור היה במקומות ההם לפי שמנהג התורה לדבר בקצור. כי כבר נראה מנהגה לדבר באריכות ולזה נתעורר לבקש הסבר, מפני מה קצרה התורה במקומות העמוקים ההם, ונעמוד מפני זה על טבע הנושא אשר בו הדברים ההם, כי הוא הסבה בקצור ההוא. ונעמוד מפני זה (= על ידי כך) על כונת התורה באותם הדברים הקצרים כשנענין בהם בכל הצדדים, שאפשר לעמוד מהם על כונותיהם.

ואפשר שנתן בזה המקום סבה מיוחדת וזה כי למדנו בזה ההכפל, שכל הדברים שנזכרו בזאת המלאכה הם מכוננים ולזה לא השמיטו עושי המלאכה אחת מהם; וזה ממה שיעמידנו על בקשת הסבות, למה היו אלה הדברים בזה האופן. ונעמוד מפני זה על כונת התורה בזאת המלאכה.

ועוד: כי מפני שלא היה הסדור במלאכה הסדור אשר היה בדברי ה' עם משה, למדנו, כי הסדור ההוא שבא בדברי השם ית' אל משה הוא לפי טבע הענין בעצמו והסדור ההוא שבא בעשית המלאכה הוא לפי טבע המלאכה, כי יחוייב שתקדם עשית האהל לעשית הכלים שישימו בו. וזה ממה שיישר אותנו על העמידה על כונת התורה בזאת המלאכה הנפלאה.

1. "וכבר מצאנו כמו זה הכפל במקומות רבים מן התורה". תן דוגמאות.
2. ארבע תשובות ניתנות בדברי הרלב"ג לקושייתו, מה ההבדל שביניהן?
3. איור מן ושוברותיו של הרלב"ג קרובה לדרך ההסבר במחקר הסודרני?
4. ×× הסבר במה יש לראות בפרשות תרומה תצוה את הסדור "לפי טבע הענין בעצמו" ואת הסדור בפרשותינו "סדור לפי טבע המלאכה"?